

Tema 37. Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, i normativa de desenvolupament. La Llei de l'Estatut de la víctima del delict

Esquema

I. Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, i normativa de desenvolupament. Exposició de motius i àmbit d'aplicació

II. Estructura de la Llei

1. Títol preliminar
2. Títol I. Mesures de sensibilització, prevenció i detecció
3. Títol II. Drets de les dones víctimes de violència de gènere
4. Títol III. Tutela institucional
5. Títol IV. Tutela penal
6. Títol V. Tutela judicial
7. Disposicions addicionals
8. Disposicions transitòries
9. Disposicions finals

III. Normativa de desenvolupament

1. Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista

IV. La Llei de l'Estatut de la víctima del delict. Àmbit de la Llei. Drets de les víctimes: bàsics, de participació en el procés penal, de protecció. Les oficines d'assistència a les víctimes

I . Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, i normativa de desenvolupament. Exposició de motius i àmbit d'aplicació

La violència de gènere no és un problema que afecti l'àmbit privat. Al contrari, es manifesta com el símbol més brutal de la desigualtat existent en la nostra societat. Es tracta d'una violència que es dirigeix sobre les dones pel fet mateix de ser-ho, pel fet de ser considerades, pels seus agressors, mancades dels drets mínims de llibertat, respecte i capacitat de decisió.

La Constitució incorpora, en l'article 15, el dret de tothom a la vida i a la integritat física i moral, sense que en cap cas puguin ser sotmesos a tortures ni a penes o tractes inhumans o degradants. Aquests drets vinculen tots els poders públics i només per llei se'n pot regular l'exercici.

L'Organització de Nacions Unides, a la IV Conferència Mundial de 1995, ja va reconèixer que la violència contra les dones és un obstacle per aconseguir els objectius d'igualtat, desenvolupament i pau, i viola i menyscaba el gaudiment dels drets humans i les llibertats fonamentals. A més, la defineix àmpliament com una manifestació de les relacions de poder històricament desiguals entre dones i homes.

Els poders públics no poden ser aliens a la violència de gènere, que constitueix un dels atacs més flagrants als drets fonamentals com ara la llibertat, la igualtat, la vida, la seguretat i la no-discriminació proclamats en la Constitució espanyola. Aquests mateixos poders públics, d'acord amb el que disposa l'article 9.2 de la Constitució, tenen l'obligació d'adoptar mesures d'acció positiva per fer reals i efectius aquests drets, i remoure els obstacles que impedeixen o dificulten la seva plenitud.

Els últims anys s'han produït en el dret espanyol avenços legislatius en matèria de la lluita contra la violència de gènere, com ara la Llei orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers; la Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/1995, de 23 novembre, del Codi penal; o la Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l'ordre de protecció de les víctimes de violència domèstica; la ratificació per part del govern de l'Estat del Conveni del Consell d'Europa sobre la prevenció i lluita contra la dona i la violència domèstica, fet a Istanbul, l'11 de març de 2011 i que va entrar en vigor l'1 d'agost de 2014; a més de les lleis aprovades per diverses comunitats autònomes, dins del seu àmbit competencial. Tota aquesta legislació han incidit en diferents àmbits civils, penals, socials o educatius a través de les seves respectives normatives.

Tenint en compte les diferents causes determinants de la violència contra les dones, s'ha d'abordar aquesta problemàtica des d'una perspectiva integral. Els instruments internacionals en aquest camp assenyalen tres àmbits d'intervenció: el de la prevenció, el de la protecció i el de la repressió.

L'àmbit de la Llei recull tant els *aspectes preventius, educatius, socials, assistencials i d'atenció posterior a les víctimes, com la normativa civil que incideix en l'àmbit familiar o de convivència on principalment es produeixen les agressions, així com el principi de subsidiarietat en les administracions públiques*. Igualment s'aborda amb decisió la resposta punitiva que han de rebre totes les manifestacions de violència que aquesta llei regula.

La violència de gènere és enfocada per la Llei d'una *manera integral i multidisciplinària, començant pel procés de socialització i educació*. La igualtat i el respecte a la dignitat humana, així com la llibertat a les persones han de ser un objectiu prioritari en tots els nivells de socialització.

La Llei estableix mesures de sensibilització i intervenció en l'àmbit educatiu. Es reforça, concretament en l'àmbit de la publicitat, una imatge que respecti la igualtat i la dignitat de les dones. Es dona suport a les víctimes a través del reconeixement de drets com ara el de la informació, l'assistència jurídica gratuïta i d'altres de protecció social i suport econòmic. Proporciona, *una resposta legal integral* que inclou tant les normes processals, amb la creació de noves instàncies, com normes substantives penals i civils, incloent-hi la deguda formació dels operadors sanitaris, policials i jurídics responsables de l'obtenció de proves i de l'aplicació de la llei.

Al mateix temps, s'estableixen mesures de sensibilització en l'àmbit sanitari per optimitzar la detecció precoç i l'atenció física i psicològica de les víctimes, en coordinació amb altres mesures de suport.

Les situacions de violència sobre la dona també afecten els menors que estan dins del seu entorn familiar, víctimes directes o indirectes d'aquesta violència. La Llei també preveu la seva protecció no només per a la tutela dels drets dels menors, sinó per garantir de manera efectiva les mesures de protecció adoptades respecte a la dona.

Dins de l'àmbit de les competències dels jutjats de violència sobre la dona s'estén l'objecte de la Llei als fets comesos sobre els descendents, propis o de l'esposa o convivent, o sobre els menors o incapaços que convisquin amb ella o que estiguin subjectes a la pàtria potestat, tutela, curatela, acolliment o guarda de fet de l'esposa o convivent, quan també s'hagi produït un acte de violència de gènere.

II. Estructura de la Llei

La Llei s'estructura en un títol preliminar, cinc títols, vint disposicions addicionals, dues disposicions transitòries, una disposició derogatòria i set disposicions finals.

1. Títol preliminar

Recull les disposicions generals de la Llei que es refereixen al seu objecte i principis rectors.

1.1. Article 1. Objecte de la Llei

- 1) Aquesta llei té per objecte actuar contra la violència que, com a manifestació de la discriminació, la situació de desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones, s'exerceix sobre aquestes per part dels que siguin o hagin estat els seus cònjuges o de qui hagi o hagin estat lligats amb elles per relacions similars d'afectivitat, fins i tot sense convivència. La Llei conté una concepció limitada de la violència de gènere: ho és *només l'exercida per l'home contra la dona dins de les relacions de parella*.
- 2) S'estableixen mesures de protecció integral amb la finalitat de prevenir, sancionar i eradicar aquesta violència i donar assistència a les seves víctimes.
- 3) La violència de gènere a què es refereix la Llei comprèn qualsevol acte de violència física i psicològica, incloses les agressions a la llibertat sexual, les amenaces, les coaccions o la privació arbitrària de llibertat.

1.2. Article 2. Principis rectors

A través de la Llei s'articula un conjunt integral de mesures encaminades a aconseguir les finalitats següents:

- a) Enfortir les mesures de sensibilització ciutadana de prevenció.
- b) Consagrar els drets de les dones víctimes de violència de gènere per garantir un accés ràpid, transparent i eficaç als serveis establerts a l'efecte.

- c) Reforçar els serveis socials d'informació, d'atenció, d'emergència, de suport i de recuperació integral, així com establir un sistema més eficaç de coordinació entre ells per aconseguir els mínims exigits en els objectius d'aquesta Llei.
- d) Garantir els drets de l'àmbit laboral i de treball públic per a les treballadores o funcionàries que pateixen violència de gènere.
- e) Garantir els drets econòmics de les víctimes de violència de gènere per facilitar la seva integració social.
- f) Establir un sistema integral de tutela institucional en que l'Administració General de l'Estat impulsi la creació de polítiques públiques dirigides a oferir tutela a les víctimes objecte d'aquesta Llei.
- g) Enfortir el marc penal i processal vigent per assegurar la protecció integral, des de les instàncies jurisdiccionals.
- h) Coordinar els recursos i instruments de tot tipus dels diferents poders públics per garantir la prevenció dels fets de violència de gènere i, si escau, la sanció adequada als culpables d'aquests fets.
- i) Promoure la col·laboració i participació de les entitats, associacions i organitzacions que des de la societat civil actuen contra la violència de gènere.
- j) Fomentar l'especialització dels col·lectius professionals que intervenen en el procés d'informació, atenció i protecció a les víctimes.
- k) Garantir el principi de transversalitat de les mesures, de manera que en la seva aplicació es tinguin en compte les necessitats i demandes específiques de totes les dones víctimes de violència de gènere.

2. Títol I. Mesures de sensibilització, prevenció i detecció

Determina les mesures de sensibilització, prevenció, detecció i intervenció en diferents àmbits. En l'educatiu s'especifiquen les obligacions del sistema per a la transmissió de valors de respecte a la dignitat de les dones i a la igualtat entre homes i dones. L'objectiu fonamental de l'educació és el de proporcionar una formació integral que els permeti conformar la pròpia identitat, així com construir una concepció de la realitat que integri el coneixement i la valoració ètica d'aquesta. En aquest àmbit, també es preveu l'escolarització immediata dels fills i les filles que es vegin afectats per un canvi de residència derivada dels actes de violència de gènere.

En l'educació secundària s'incorpora l'educació sobre la igualtat entre homes i dones i contra la violència de gènere com a contingut curricular, i s'incorpora a tots els consells escolars un nou membre que impulsi mesures educatives a favor de la igualtat i contra la violència sobre la dona.

En el camp de la publicitat, aquesta ha de respectar la dignitat de les dones i el seu dret a una imatge no estereotipada, ni discriminatòria, tant si s'exhibeix en els mitjans de comunicació públics com en els privats. Es modifica l'acció de cessació o rectificació a la publicitat legitimant les institucions i associacions que treballen a favor de la igualtat entre homes i dones per al seu exercici.

En l'àmbit sanitari es contemplen actuacions de detecció precoç i suport assistencial a les víctimes, així com l'aplicació de protocols sanitaris davant les agressions derivades de la violència objecte d'aquesta Llei, que s'han de remetre als tribunals corresponents

per tal d'agilitar el procediment judicial. També es crea una comissió encarregada de donar suport tècnic a les mesures sanitàries que estableix la Llei, coordinar-les i avaluar-les.

Amb relació a les mesures de prevenció, cal distingir tres nivells, i que són atesos per la present Llei:

- Nivell primari: té el seu àmbit quan el conflicte no ha sorgit encara. Inclou les mesures que evitin que es produeixin situacions de violència de gènere a través de la sensibilització pública: d'una banda, difondre la informació destinada a la lluita contra els estereotips culturals associats a la violència, a l'equitat entre dones i homes, i, de l'altra, posar en coneixement de la societat la magnitud i les conseqüències negatives de la violència contra la dona dins de l'àmbit familiar.
- Nivell secundari: agrupa les mesures un cop apareix la situació de violència o hi ha indicis de risc que hi aparegui, i estan destinades a evitar-ne el desenvolupament, especialment a través de la detecció precoç, de manera que resulta important i rellevant l'adequada capacitat dels professionals que treballen en els àmbits corresponents, principalment de l'àmbit sanitari.
- Nivell terciari: mesures o processos que són necessaris per a la protecció de la persona que té la condició de víctima.

3. Títol II. Drets de les dones víctimes de violència de gènere

3.1. Capítol I. Dret a la informació, a l'assistència social integral i a l'assistència jurídica gratuïta

En aquest capítol es garanteix el dret d'accés a la informació i a l'assistència social integrada, a través de serveis d'atenció permanent, urgent i amb especialització de prestacions i multidisciplinarietat professional.

Aquest precepte, *dret d'accés a la informació*, conté una sèrie de previsions destinades a mitigar la *victimització secundària*, que engloba els danys soferts per la víctima en les seves relacions amb el sistema penal: «s'entén per *victimització secundària* (o *revictimització*) el maltractament addicional que reben les dones en situacions de violència masclista com a conseqüència directa o indirecta dels déficits – quantitius i/o qualitius– de les intervencions efectuades pels organismes responsables, així com per les actuacions que no han assolit el nivell de coordinació necessària amb altres agents implicats».¹

Respecte a *l'assistència social integral*, la Llei estableix que l'atenció multidisciplinària ha d'incloure especialment:

- a) La informació a les víctimes
- b) Atenció psicològica

---

¹ Definició del Protocol marc per a l'eradicació de la violència masclista liderat per l'Institut Català de les Dones, 2009.

- c) Suport social
- d) Seguiment de les reclamacions dels drets de les dones
- e) Suport educatiu a la unitat familiar
- f) Formació preventiva en els valors d'igualtat adreçada al seu desenvolupament personal i a l'adquisició d'habilitats en la resolució no violenta dels conflictes
- g) Suport a la formació i la inserció laboral

Es reconeix el dret a l'assistència jurídica gratuïta, amb la finalitat de garantir a les víctimes amb recursos insuficients per litigar una assistència lletrada en tots els processos i procediments, relacionats amb la violència de gènere, en què siguin part, i que una mateixa direcció lletrada assumeixi la seva assistència en tots els processos. S'estén la mesura als perjudicats i les perjudicades en cas de mort de la víctima.

3.2. Capítol II. Drets laborals i prestacions de la Seguretat Social

S'estableixen mesures de protecció en l'àmbit social i es modifica el Reial decret legislatiu 1/1995, de 24 de març, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de l'Estatut dels treballadors, per justificar les absències del lloc de treball de les víctimes de la violència de gènere, possibilitar la seva mobilitat geogràfica, la suspensió amb reserva del lloc de treball i l'extinció del contracte.

Les situacions de violència que donen lloc al reconeixement dels drets regulats en aquest capítol *s'han d'acreditar amb l'ordre de protecció* a favor de la víctima. Excepcionalment, serà títol d'acreditació d'aquesta situació, l'informe del Ministeri Fiscal que indiqui l'existència d'indícis que la demandant és víctima de violència de gènere fins que es dicti l'ordre de protecció (art. 23).

A Catalunya amb l'aprovació de la *Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masculista*, s'amplia el ventall dels instruments d'identificació de la violència per exercir els drets reconeguts a les dones:

- Sentència de qualsevol ordre jurisdiccional, encara que no hagi guanyat fermesa
- Ordre de protecció vigent
- Informe de la Inspecció de Treball i Seguretat Social
- Qualsevol mesura cautelar judicial
- Atestat de les forces i cossos de seguretat
- Informe mèdic o psicològic del centre sanitari
- Informe dels serveis socials d'atenció primària, serveis d'acollida i recuperació, serveis d'intervenció especialitzada i unitats especialitzades de les forces i cossos de seguretat

3.3. Capítol III. Drets de les funcionàries públiques

També es preveuen mesures de suport a les funcionàries públiques que pateixin formes de violència de les que combat aquesta Llei, amb la modificació dels preceptes corresponents de la Llei 30/1984, de 2 d'agost, de mesures per a la reforma de la funció pública. S'ha d'acreditar tal com s'especifica en l'article 23 citat anteriorment.

3.4. Capítol IV. Drets econòmics

Es regulen mesures de suport econòmic, amb la modificació del Reial decret legislatiu 1/1994, de 20 de juny, pel qual s'aprova el text refós de la Llei general de la Seguretat Social, perquè les víctimes de la violència de gènere generin el dret a la situació legal d'atur quan resolguin o suspenguin voluntàriament el seu contracte de treball.

Per garantir a les víctimes de la violència de gènere que no tinguin recursos econòmics unes ajudes socials en els casos en què es consideri que la víctima, a causa de l'edat, falta de preparació general especialitzada i circumstàncies socials, no millorarà de manera substancial la seva ocupabilitat laboral, es preveu la seva incorporació al programa d'acció específic creat a aquest efecte per a la seva inserció professional. Aquestes ajudes, que es modulen en relació amb l'edat i les responsabilitats familiars de la víctima, tenen com a objectiu fonamental facilitar-li uns recursos mínims de subsistència que li permetin independitzar-se de l'agressor; aquestes ajudes són compatibles amb les que preveu la Llei 35/1995, d'11 de desembre, d'ajudes i assistència a les víctimes de delictes violents i contra la llibertat sexual.

També es preveu l'accés a l'habitatge i a les residències públiques per a gent gran, segons l'article 28: «Les dones víctimes de violència de gènere seran considerades col·lectius prioritaris en l'accés als habitatges protegits i residències públiques per a gent gran, en els termes que determini la legislació aplicable».

4. Títol III. Tutela institucional

Es creen dos òrgans administratius. En primer lloc, la Delegació Especial del Govern contra la Violència sobre la Dona, a la qual correspon, entre altres funcions, proposar la política del Govern en relació amb la violència sobre la dona i coordinar i impulsar totes les actuacions que es duguin a terme en aquesta matèria, que necessàriament han de comprendre totes les actuacions que facin efectiva la garantia dels drets de les dones.

En segon lloc, també es crea l'Observatori Estatal de Violència sobre la Dona, com un òrgan col·legiat, que té com a principals funcions servir com a centre d'anàlisi de la situació i l'evolució de la violència sobre la dona, així com assessorar el delegat i col·laborar amb ell en l'elaboració de propostes i mesures per eradicar aquest tipus de violència.

També mana que el Govern estableixi, dins dels cossos i forces de seguretat, unitats especialitzades en la prevenció de la violència de gènere i el control de l'execució de les mesures judicials adoptades.

D'altra banda, insta que els poders públics elaborin plans de col·laboració que garanteixin l'ordenació de les seves actuacions en la prevenció, assistència i persecució dels actes de violència de gènere. En aquests plans s'han d'implicar les administracions sanitàries, l'Administració de justícia, els cossos i forces de seguretat, i els serveis socials i organismes d'igualtat. En les actuacions previstes s'ha de considerar de forma especial la situació de les dones que, per les seves

circumstàncies personals i socials, puguin tenir un risc més alt de patir la violència de gènere o més dificultats per accedir als serveis previstos a la Llei, com ara que pertanyin a minories, les immigrants, que es troben en situació d'exclusió social, o les dones amb discapacitat.

5. *Títol IV. Tutela penal*

La Llei introdueix normes de naturalesa penal, mitjançant les quals es pretén incloure, dins els tipus agreujats de lesions, un d'específic que incrementi la sanció penal quan la lesió es produeixi contra qui sigui o hagi estat la dona de l'autor, o dona que estigui o hagi estat lligada a ell per una relació d'afectivitat anàloga, fins i tot sense convivència.

També es castiguen com a delictes les coaccions lleus i les amenaces lleus de qualsevol classe comeses contra les dones esmentades anteriorment.

En el supòsit de la substitució de les penes privatives de llibertat, introdueix el fet que les penes només puguin ser substituïdes per treballs en benefici de la comunitat, i que es puguin imposar als agressors addicionalment programes específics de reeducació i tractament. En aquest sentit, en l'article 42, també mana que «L'Administració penitenciària ha de realitzar programes específics per interns condemnats per delictes relacionats amb la violència de gènere» i que «les juntes de tractament han de valorar, en les progressions de grau, concessió de permisos i concessió de la llibertat condicional, el seguiment i l'aprofitament dels programes específics per part dels interns [...]» condemnats per violència de gènere.

6. *Títol V. Tutela judicial*

L'objectiu es garantir un tractament adequat i eficaç de la situació jurídica, familiar i social de les víctimes de violència de gènere en les relacions intrafamiliars.

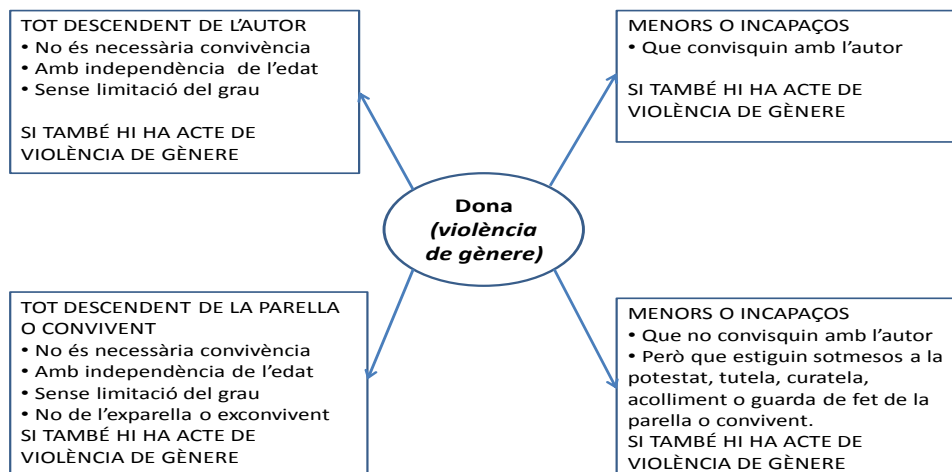
Des del punt de vista judicial, estem davant un fenomen complex en el qual és necessari intervenir des de diferents perspectives jurídiques, que han d'incloure des de les normes processals i substantives fins a les disposicions relatives a l'atenció a les víctimes, intervenció que només és possible a través d'una legislació específica.

Una llei per a la prevenció i l'eradicació de la violència sobre la dona ha de ser una llei que reculli mesures processals que permetin procediments àgils i sumaris, com el que estableix la Llei 27/2003, de 31 de juliol, però, a més, que *compagini, en els àmbits civil i penal, mesures de protecció a les dones i als seus fills i les seves filles, i mesures cautelars per ser executades amb caràcter d'urgència.*

Quant a les mesures jurídiques assumides per garantir un tractament adequat i eficaç de la situació jurídica, familiar i social de les víctimes de violència sobre la dona en les relacions intrafamiliars, s'han adoptat les següents: s'ha optat per l'especialització dins de l'ordre penal, dels jutges d'instrucció, amb la creació dels *jutjats de violència sobre la dona* i l'exclusió de la possibilitat de creació d'un ordre jurisdiccional nou o l'assumpció de competències penals per part dels jutges civils.

SUBJECTES PROTEGITS PELS JUTJATS DE VIOLÈNCIA SOBRE LA DONA

Aquests jutjats han de conèixer de la instrucció, i, si escau, de la decisió de les *causes penals* en matèria de violència sobre la dona, i *també de les causes civils relacionades*, de manera que les unes i les altres en primera instància siguin objecte de tractament processal davant la mateixa seu. Amb això s'assegura la mediació garant del degut procés penal en la intervenció dels drets fonamentals del presumpte agressor, sense que es redueixin al mínim les possibilitats legals que aquesta Llei disposa per a una més gran, més immediata i més eficaç protecció de la víctima, així com els recursos per evitar reiteracions en l'agressió o l'escala en la violència.

Respecte a la regulació expressa de les mesures de protecció que pot adoptar el jutge de violència sobre la dona, s'ha optat per la inclusió expressa i també s'ha optat per la delimitació temporal d'aquestes mesures (quan són mesures cautelars) fins a la finalització del procés. No obstant això, s'afegeix la possibilitat que qualsevol d'aquestes mesures de protecció pugui ser utilitzada com a mesura de seguretat, des del principi o durant l'execució de la sentència, i es possibilita al jutge la garantia de protecció de les víctimes més enllà de la finalització del procés.

També estableix normes que afecten les funcions del ministeri fiscal, mitjançant la creació del *Fiscal contra la violència sobre la dona*, encarregat de la supervisió i la coordinació del ministeri fiscal en aquest aspecte, i també mitjançant la creació d'una secció equivalent en cada fiscalia dels tribunals superiors de justícia i de les audiències provincials a les quals s'han d'adscriure fiscals amb especialització en la matèria. Els fiscals han d'intervenir en els procediments penals pels fets constitutius de delictes la competència dels quals estigui atribuïda als jutjats de violència sobre la dona, a més d'intervenir en els processos civils de nul·litat, separació o divorci, o que versin sobre la guarda i custòdia dels fills menors en els quals s'al·leguin mals tractes al cònjuge o als fills.

La Llei *prohibeix expressament la mediació en aquesta matèria, tant en l'àmbit penal com en el civil en fase d'instrucció*, per la situació de desigualtat entre l'agressor i la víctima que concorren en els supòsits de violència de gènere (art. 44.5).

7. Disposicions addicionals

Les disposicions addicionals desenvolupen les mesures previstes en el seu articulat, però integrades directament en la legislació educativa, publicitària, laboral, de Seguretat Social i de funció pública; així mateix, aquestes disposicions afecten, d'una banda, el reconeixement de pensions i la dotació del fons previst en aquesta llei per afavorir l'assistència social integral a les víctimes de violència de gènere.

I en la seva *disposició addicional segona*: «El Govern i les comunitats autònomes que tinguin assumides les competències en matèria de justícia, han d'organitzar en l'àmbit que a cadascuna li és propi els serveis forenses per tal que disposin d'*unitats de valoració forense integral* encarregades de dissenyar protocols d'actuació global i integral en casos de violència de gènere». Per aquest motiu, i per donar compliment al mandat legal el Departament de Justícia, va crear a l'any 2009 la primera Unitat de Valoració Forense Integral, ubicada a la seu judicial de la Ciutat de la Justícia de Barcelona.²

8. Disposicions transitòries

S'estén l'aplicació d'aquesta llei als procediments en tramitació en el moment de la seva entrada en vigor, encara que respectant la competència judicial dels òrgans respectius.

9. Disposicions finals

Assenyala les habilitacions necessàries per al desplegament normatiu dels seus preceptes.

III. Normativa de desenvolupament

1. Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista

El 16 d'abril de 2008 s'aprova, per unanimitat, en el Ple del Parlament de Catalunya la Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, que consagra i garanteix un conjunt de drets per restituir el projecte de vida de les dones en situació de violència masclista.

Objectius de la llei:

- Eradicar la violència masclista i remoure les estructures socials i els estereotips culturals que la perpetuen.
- Establir mesures integrals de prevenció, detecció i sensibilització amb la finalitat d'eradicar-la de la societat.
- Reconèixer els drets de les dones que la pateixen a l'atenció, l'assistència, la protecció, la recuperació i la reparació integral.

Incorpora la definició jurídica de *violència masclista* com la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat

---

² Vegeu-ne la instrucció de creació i el protocol de desenvolupament al web del departament.

en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones. Es pot exercir de manera puntual o reiterada en alguna de les formes següents:

- Violència física: és qualsevol acte o omissió de força amb resultat o risc de produir una lesió física o un dany.
- Violència psicològica: és qualsevol conducta o omissió intencional que produeixi una desvaloració o un patiment per mitjà d'amenaques, humiliació, vexacions, insults, entre d'altres.
- Violència sexual i abusos sexuals: és qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per les dones, amb independència que la persona agressora pugui tenir amb la dona una relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu.
- Violència econòmica: és la privació intencionada i no justificada de recursos i la limitació en la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit familiar o de parella.

La Llei amplia els àmbits on es pot manifestar la violència masclista, i en considera els següents:

- Àmbit de la parella: és la violència perpetrada contra una dona per un home que n'és o ha estat el cònjuge o hi ha tingut relacions similars d'afectivitat.
- Àmbit familiar: és la violència exercida contra una dona perpetrada per membres de la mateixa família.
- Àmbit laboral: és la violència que es pot produir en el centre de treball i durant la jornada laboral o fora d'aquest entorn si té relació amb la feina i que pot adoptar dues tipologies: assetjament per raó de sexe i assetjament sexual.
- Àmbit social o comunitari: comprèn les agressions sexuals; el tràfic i l'explotació sexual de les dones i les nenes; la mutilació genital femenina o el risc de patir-la; els matrimonis forçats; la violència derivada de conflictes armats; i la violència contra els drets sexuals i reproductius.

Entre les principals innovacions de la Llei cal destacar: la garantia de l'assistència jurídica, ajudes i prestacions econòmiques per al procés de recuperació i l'exigència d'una formació especialitzada per a les persones professionals que hi treballen. Dins de les ajudes, i també com a novetat, per percebre la *renda mínima d'inserció només es tenen en compte els ingressos i les rendes individuals de cada dona*. Preveu la creació de la *Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral* fonamentada en tres criteris bàsics: la qualitat de la resposta, l'equilibri territorial i la celeritat de les intervencions. També preveu posar en marxa mesures per facilitar l'accés a l'habitatge, garantir la formació ocupacional de les dones i la posada en marxa d'un fons de garantia de pensions per cobrir l'impagament de les pensions alimentaries i compensatòries quan hi hagi una constatació judicial de l'incompliment i comporti situacions de precarietat.

Un avenç important en la Llei és que *no exigeix l'acreditació penal de la situació* (ordre de protecció) per accedir a determinats recursos, sinó que amplia el ventall de mitjans d'identificació de les situacions de violència (tal com s'ha explicat anteriorment).

La Llei incideix en la recerca, la prevenció i la detecció precoç com a principis fonamentals per eradicar la violència masclista amb l'objectiu de modificar els mites,

models i prejudicis existents. Les mesures de prevenció s'intensifiquen en els àmbits educatius i en els mitjans de comunicació.

IV. La Llei de l'Estatut de la víctima del delictes. Àmbit de la Llei. Drets de les víctimes: bàsics, de participació en el procés penal, de protecció. Les oficines d'assistència les víctimes

La Llei, 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes, respon, d'una banda (tal com explicita en l'exposició de motius), a l'exigència de mínims que fixa el legislador europeu en la Directiva 2012/29/EU del Parlament Europeu i del Consell, de 25 d'octubre de 2012, en la qual s'estableixen les normes mínimes sobre els drets, el suport i la protecció de les víctimes dels delictes; i, de l'altra, a la voluntat unificadora d'aquesta Llei d'incloure també certs col·lectius de víctimes amb especial vulnerabilitat, per a l'emparament dels quals no hi ha una regulació específica, tot i la vigència de dues directives europees més (la 2011/32/EU del Parlament Europeu i del Consell, de 13 de desembre de 2011,³ relativa a la lluita contra els abusos sexuals i l'explotació sexual dels menors i la pornografia infantil, i la 2011/36/EU del Parlament Europeu i del Consell, de 5 d'abril de 2011,⁴ relativa a la prevenció i lluita contra el tràfic d'éssers humans i la protecció de les víctimes).

Aquesta llei té la vocació de ser el catàleg general dels drets, processals i extraprocessals, de totes les víctimes dels delictes. Parteix d'un concepte ampli de víctima, de qualsevol delictes i sigui quina sigui la naturalesa del perjudici físic, moral o material que s'hagi produït. Comprèn tant la víctima directa com la indirecta, així com familiars o assimilats.

1. Àmbit de la Llei

Els drets recollits a la Llei s'apliquen a totes les víctimes dels delictes ocorreguts a l'Estat espanyol o que hi puguin ser perseguits, amb independència de la nacionalitat de la víctima o de si gaudeix de residència legal o no.

És un concepte ampli de víctima, en tant que s'entén per víctima qualsevol persona que pateixi un perjudici físic, moral o econòmic com a conseqüència d'un fet il·lícit.

La protecció i el suport a la víctima va més enllà del caràcter processal, es basa en un concepte ampli de reconeixement, protecció i suport, amb la finalitat de la salvaguarda integral de la víctima.

També té la condició de víctima indirecta el cònjuge o persona vinculada a la víctima per una anàloga relació d'afectivitat, els seus fills o progenitors, parents directes i persones a càrrec de la víctima directa per mort o desaparició ocasionada pel delictes,

---

³ En l'article 27.1, estableix que els estats membres han de posar en vigor les disposicions legals, reglamentàries i administratives necessàries per donar compliment a l'establert en la Directiva a tot tardar el 18 de desembre de 2013.

⁴ En l'article 22.1, estableix que els estats membres han de posar en vigor les disposicions legals, reglamentàries i administratives necessàries per donar compliment a l'establert en la Directiva a tot tardar el 6 d'abril de 2013.

així com els titulars de la pàtria potestat o tutela en relació amb la desaparició forçada de les persones al seu càrrec.

Estableix que qualsevol víctima té dret a la protecció, informació, suport, assistència i atenció, així com a la participació activa en el procés penal i a rebre un tracte respectuós, professional, individualitzat i no discriminatori des del seu primer contacte amb les autoritats o funcionaris, durant l'actuació dels serveis d'assistència i suport a les víctimes i de justícia restaurativa, al llarg de tot el procés penal i per un període de temps adequat després de la seva conclusió, amb independència que es conegui o no la identitat de l'infractor i del resultat del procés.

2. Drets de les víctimes

a) Bàsics

La Llei recull una sèrie de drets extra processals, amb independència que les víctimes siguin part del procés penal o no, o hagin decidit exercir algun tipus d'acció o no, fins i tot, abans de l'inici del procés penal.

La víctima té dret a obtenir informació, des del primer contacte, de qualsevol autoritat o funcionari al que acudeixi, amb un llenguatge accessible i senzill. Aquesta informació ha de ser detallada i successivament actualitzada, ha d'orientar i informar sobre els drets que li assisteixen com a víctima, com ara: les mesures de suport disponibles; com pot exercir el seu dret a denunciar; les condicions i la forma de la protecció, de l'assessorament jurídic i de la defensa jurídica; les indemnitzacions; el servei d'interpretació i traducció; les mesures d'efectivitat dels seus interessos si resideixen en un país diferent de la Unió Europea; el procediment de denuncia per inactivitat de l'autoritat competent; les dades de contacte per rebre les comunicacions; els serveis disponibles de justícia restaurativa; i la manera de fer el reemborsament de les despeses judicials.

També té dret a rebre una còpia de la denúncia, degudament certificada, l'assistència lingüística gratuïta en el moment de la denúncia i la traducció gratuïta de la denúncia.

Se li reconeix també el dret a rebre informació sobre certs moments de la causa penal.

b) De participació en el procés penal

La víctima té dret a participar activament en el procés penal, se li han de notificar les resolucions de sobreseïment i arxivament i se li ha de reconèixer el dret a impugnar-les; té dret a que li retornin les despeses judicials que se li hagin generat. Té dret a participar en l'execució de la pena, en determinats fets delictius i determinades resolucions; en aquest supòsits pot sol·licitar l'adopció de mesures de control en relació amb els alliberats condicionals, sempre que es pugui deduir que hi ha una situació de perill cap a la víctima.

Té dret a l'accés als serveis de justícia restaurativa; aquests serveis han d'estar orientats a la reparació material i moral de la víctima, i sempre han d'actuar amb el consentiment lliure i informat de la víctima i el reconeixement previ dels fets essencials per part de l'autor. Aquests serveis no poden actuar quan hi pugui haver algun risc per a la seguretat de la víctima o pugui causar un altre perjudici.

c) *De protecció*

Les autoritats o funcionaris encarregats de la investigació, persecució i enjudiciament dels delictes han d'adoptar les mesures necessàries per garantir la vida de la víctima i dels seus familiars, la seva integritat física i psíquica, la seva llibertat, la seva seguretat, la seva llibertat i indemnitat sexual, així com protegir de forma adequada la seva intimitat i dignitat, particularment quan se'ls hi faci la declaració o hagin de testificar en l'acte de judici, i per evitar el risc de revictimitzar o la victimització secundària.

A aquest efecte, la Llei indica que s'obtingui la declaració de la víctima sense demora després de la denuncia, que es redueixi el nombre de declaracions i reconeixements mèdics al mínim necessari, i es garanteixi a la víctima el seu dret a fer-se acompanyar, no només per un representant processal, sinó d'una altra persona de la seva elecció.

S'ha de dur a terme una avaluació individualitzada prèvia a l'adopció de les mesures i a l'accés a determinats serveis. Aquesta avaluació s'ha d'actualitzar en el transcurs del procés penal i s'ha d'adaptar a les circumstàncies sobrevingudes.

Les mesures de protecció específiques s'ha d'adoptar tenint en compte el caràcter de la persona, el delicte i les seves circumstàncies, a l'entitat del dany causat i la seva gravetat o la vulnerabilitat de la víctima. Cal tenir una cura especial amb aquests col·lectius: els menors d'edat víctimes d'abús, explotació o pornografia infantil; les víctimes de tràfic d'éssers humans; les persones amb discapacitat i altres col·lectius, com els delictes amb pluralitat d'afectats i els d'efecte catastròfic.

3. *Les oficines d'assistència a les víctimes*

L'organització de les oficines d'assistència a les víctimes és competència del Govern i de les comunitats autònomes que hagin assumit les competències en matèria de justícia, com és el cas de la Comunitat Autònoma de Catalunya.

La Llei determina unes funcions bàsiques d'aquestes oficines:

- Una assistència que ha d'incloure com a mínim:
  - o Informació general sobre els drets i, en particular, sobre la possibilitat d'accedir a un sistema públic d'indemnització.
  - o Informació sobre els serveis especialitzats disponibles que prestin assistència a la víctima, segons les seves circumstàncies personals i la naturalesa del delicte.
  - o Suport emocional.
  - o Assessorament sobre els drets econòmics relacionats amb el procés, particularment, el procediment per reclamar la indemnització dels danys i els perjudicis soferts i el dret d'accés a la justícia gratuïta.
  - o Assessorament sobre el risc i la forma de prevenir la victimització secundària o reiterada o la intimidació o les represàlies.
  - o Coordinació dels diferents òrgans, institucions i entitats competents per a la prestació dels serveis de suport a la víctima.

- Coordinació amb els jutges, els tribunals i el ministeri fiscal per a la prestació dels serveis de suport a les víctimes.
- Dur a terme la valoració de les circumstàncies particulars, principalment en l'avaluació de les mesures de protecció, entre les quals es poden incloure:
  - L'assistència o suport psicològic.
  - L'acompanyament a judici.
  - La informació sobre els recursos psicosocials i assistencials disponibles i, si la víctima ho sol·licita, la seva derivació.
  - Les mesures especials de suports que siguin necessàries quan la víctima tingui unes necessitats especials de protecció.
  - La derivació als serveis de suport especialitzats.

L'accés a les oficines no pot estar condicionat a la presentació prèvia de la denúncia.

Punts clau

- La Llei 1/2004 és una llei de caràcter integral i multidisciplinari respecte a la violència de gènere, no només de caràcter punitiu, sinó que, alhora, contempla els menors de l'entorn familiar com a víctimes directes o indirectes. L'objecte de la Llei és el d'actuar contra la violència que, com a manifestació de la discriminació, la situació de desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones, exerceixen sobre aquestes qui són o han estat els seus cònjuges o qui estan o han estat lligats a elles per relacions similars d'afectivitat, fins tot i sense convivència.
- La Llei 4/2015 pretén oferir des dels poders públics una resposta no només jurídica sinó també social a les víctimes, no només reparadora del dany en el marc del procés penal, sinó també una resposta que minimitzi els altres efectes traumàtics que moralment la condició de víctima pugui generar, tot i això amb independència de la seva situació processal. L'Estatut pretén, partint del reconeixement de la dignitat de les víctimes, la defensa dels seus béns materials i morals i, amb això, els del conjunt de la societat. En un sol text s'aglutina el catàleg de drets de la víctima, d'una banda, amb la transposició de les directives de la Unió Europea en la matèria i, de l'altra, recollint la demanda particular de la societat espanyola.

Bibliografia

BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO. Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la Víctima del Delito. *BOE*, núm. 101 (Madrid), 28 d'abril de 2015.

BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO. Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la violencia de Género. *BOE*, núm. 313 (Madrid), 29 de desembre de 2004.

DELGADO MARTÍN, J.(2007). *Ley Orgánica de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género*. Madrid: Colex.

GENERALITAT DE CATALUNYA (2009). *Protocol marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista*. Barcelona: Institut Català de les Dones.

INSTITUT CATALÀ DE LES DONES (2009). *Resum Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista*. Barcelona.

LORENTE ACOSTA, M.; MARÍN LÓPEZ, P (2007). *La valoración del daño en las víctimas de la violencia de género*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial.

MINISTERIO DE IGUALDAD. *Protocolo de actuación para la implantación del sistema de seguimiento por medios telemáticos del cumplimiento de las medidas de alejamiento en materia de violencia de género*.